(RE)LECTURĂ ŞI CREATIVITATE LINGVISTICĂ. REPERE DIDACTICE PRIVIND RECEPTAREA DISCURSULUI POETIC

EVA MONICA SZEKELY,
Universitatea „Petru Maior" din Târgu-Mureş, România

Abstract

After we try to show the specificity of poetics as a way of knowledge and revelation, we find some items to describe a possible model for re-reading of poetic discourse seen as language phenomena. Being derived from a previous model (the semiotic model of re-reading of a literary discourse), we emphasise the essential differences between this primary model and the new poetic model. The most important one, which seems to be relevant and actual is ***thinking in images*** *(not in ideas), which generate a vision of feelings (not of events). As far as symbol appears somewhere between event and idea, we look for an adequate* ***way*** *of construction and transparency of the message:* ***language game****. The typology of this games and figures of speech was properly chosen for each step from the process of signification through qualitative leaps of meaning. Moving on attention in a progressive rhythm from the semantic level towards the pragmatic level, we offer* ***models*** *of re-creation (N. Stanescu's) and we challenge new communication* ***experiences*** *through plural ways of speech.*

Moto:
Limbajul *este mai puternic ca experiență a lucrurilor decât experiența lucrurilor.*
Semnele *sunt experiențe cu un potențial mai mare decât orice altceva, / astfel că,*
atunci când cineva se ocupă de lucrurile care contează cu adevărat ,/ se ocupă de fapt cu ***cuvintele****.*
Ele au o ***realitate*** *care trece mult dincolo de lucrurile pe care le numesc. (William Gass)*

1. Specificul "poeticului" ca mod particular de cunoaştere şi comunicare

Vivacitatea, forța discursului nostru se alimentează din gândirea teoretică a adevăraților precursori ai stilisticii literare moderne (Herder, Leibniz, Hegel) restructurată şi reorientată prin vectorul problematizant al punctului de vedere semiotic (C. Morris, Pierce) şi devenită reflecție asupra valorii funcționale şi pragmatice a limbajului - şi a discursului în genere - ca un con-duct al transportării Lumii către sine şi al apropierii sinelui de lucruri, de obiect (Wittgenstein: *Marginile lumii mele sunt marginile limbii mele*). Este vorba deci, despre cei care considerau tot mai mult deja de pe atunci că ***actul poetic*** şi / sau ***procesul creației*** este un ***fenomen de limbaj***

BDD-A23807 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

intim legat de ***sensorium*** (Herder), *structură specifică a sensibilității, înzestrare deosebită a simțurilor şi a organizării percepției* (cf. *Poetică şi stilistică. Orientări moderne*, p. 12).

Educat să-şi descopere simțurile ca vulcani, organe ale cunoaşterii prime, cititorul creator va fi orientat prin (re)lectură să le rafineze prin spirit, spațiu al conştiinței de sublimare a instinctelor şi a trăirilor primare, brute, pentru ca, în final, prin cuvântul revelatoriu şi revelat să înțeleagă ***miracolul creației*** ca *discurs semnificant,* discursul fiind expresia manifestată a Logosului personal printr-o atitudine creativă şi autentică. Insul, intuind limitările cunoaşterii obiective, ale limbajului şi ale închiderii în granițele "disciplinei", va sesiza sâmburele universal pe care îl conține senzorialul (prelingvisticul) şi va înțelege, aşadar, că nu e vorba numai de vorbire, ci de o ***nouă vorbire*** care depăşeşte dificultățile cu privire la posibilitățile de exprimare a gândirii şi se apropie de alcătuirea acelei limbi universale, idealul i-luminiştilor care deja discutau despre ***existența universaliilor din structura limbilor***. Stabilindu-se o relație de contiguitate între indivizi / neam şi limbile naționale, în procesul corelației dintre universal şi particular în procesul lingvistic Herder atribuia mai întâi limbilor naționale statutul şi virtuțile indivizilor (cf. 1972, *Poetică şi stilistică.Orientări moderne,* p. 13).

Mirarea, uimirea contemplativă ca stare perpetuu creatoare învăluită în lumina auroralã a gestului primordial, a începuturilor face / naşte alegorii ori viziuni noi, care prinse în imagini percutante ne izbesc şi revelează o adevărată tensiune - care apare deja la Hegel în *Fenomenologia spiritului* – tensiune ce se naşte prin efortul de a descoperi *universaliile* din limbă, de astă dată în contradicție cu *particularul* din gândire. Existența unui *limbaj al imaginilor* care ar preceda şi domina dezvoltarea oricărei limbi poetice explică însăşi geneza facultăților lingvistice de expresie şi progresele înfăptuite de cunoaşterea umană. Reliefarea tensiunii respective cere un flux de raționamente care se materializează într-o adevărată metamorfoză sau alchimie a jocului gândire – limbaj, senzorial - universalii. Creația ca *joc de limbaj* devine un discurs de ordin secund despre Ordinea intuită a lumii, un mod de concretizare a abstracțiilor, sau, invers, unul de geometrizare a concretului, în sensul dublei mişcări a spiritului uman, unul de înălțare, îndepărtare, fugă de centru / sine , dar şi apropiere, oricum un spațiu de joc care te plasează mereu în vecinătatea sacrului şi a sensului lumii. Aceste premise fiind spuse, credem că a venit vremea să facem lumină asupra sensului cu care vom folosi în mod repetat cuvântul "poezie", familia lui lexicală, sintagmele în care va intra acest cuvânt de bază în cadrul discursului nostru.

Limbajul sau ***discursul poetic*** este, aşadar, discursul care se (con)centrează asupra ***mesajului*** socotind ***funcția poetică*** a limbajului ca vector problematizant de forță al ***situației de comunicare*** fiind tonalitatea dominantă a comunicării devenită artă verbală.

BDD-A23807 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

Funcția poetică nu se reduce deci la poezie în clasicul sens al cuvântului, ci este doar una dintre cele şase dintre funcțiile limbajului din deja multştiuta şi rutinata schemă a lui R. Jakobson, fiecare dintre concentrată pe o altă componentă a situației de comunicare (*emotivă* /emițător; *conativă* /destinatar; *referențială*, *cognitivă*, *denotativă* / context; *fatică* / contact sau canal; *metalingvistică* / cod – **mediere**, control al înțelegerii). Forța, vigoarea şi subtilitatea limbajului poetic fascinează nu numai prin capricioasa înlănțuire a cuvintelor, prin spectaculozitatea salturilor pe care le întreprinde fantezia *pe muchia sensului,* ci şi prin funcția cognitivă şi reprezentațională a jocului lingvistic creativ care constă în faptul că, umblând după afinități fonetice şi expresive eşti mereu tentat să cauți şi raporturi semantice în virtutea ideii că forma îşi naşte şi îşi cere mereu conținutul. Cum acest joc devine şi o perpetuă căutare, regăsire şi ne-găsire, negare de sine credem că putem afirma împreună cu Paul Valery că *jocul de-a (re)lectura* devine un joc de-a "poeticul", un joc al interpretărilor individuale / contextuale, deci circumstanțiale care *vizează să reproducă în mod convențional, sistematic, înlănțuirea naivă a hazardelor conştiinței* pe una dintre muchiile sale, pe când, pe o alta, tinde continuu să scape de acest hazard care guvernează preaumanul şi să devină *un accident al luminii, i*-luminare, stare de grație, revelație a esenței, convergând spre sâmburele de *sens unic*, deci universal.

Dar marele merit al metodei ***jocului de limbaj*** este că nu vine în contradicție cu aceste valori ale lumii contemporane; dimpotrivă punctul de vedere semiotic este doar integrator de viziuni plurale asupra problemei sensului şi a umanului, strategia (re)lecturii reunind *unghiuri* şi *perspective* educaționale***: psihocognitivistă şi constructivistă***, ***antropo-onto-sociologică***, aşa încât modelul de (re)lectură se construieşte inter- şi transdisciplinar. Se obține astfel o imagine tridimensională a "viziunii" unei lumi a interpretării, un spațiu virtual născându-se prin suprapuneri şi întretăieri de planuri triunghiulare – doar pentru simplificare cifra 3!- prin alternarea şi privirea comparativă a ***obiectului*** (mecanismelor interne ale operei şi cele ale lumii, ale Realului ce transpare ca centru al unor planuri triunghiulare intersectându-se în triade semiotice *referent - sens obiectiv1 - autor*; *referent – sens obiectiv2 – cititor; referent – sens obiectiv3 – mediere; referent – sens obiectiv 4 – sens subiectiv*) şi a ***subiectului*** (semnificații subiective, sensuri personalizate revelate prin interacțiunea triadică având ca centru subiectivitatea şi exprimarea propriei interiorități (*referent - sens subiectiv1 - autor*; *referent – sens subiectiv2 – cititor; referent – sens subiectiv3 – mediere; referent – sens subiectiv 4 – sens obiectiv)* față în față cu ***interpretanții*** ; structura, stilul şi viziunea "personajelor" (fie ele autori, naratori, eu liric, interpreți ş.a.), cu propria "viziune" în idei, sentimente sau imagini, pe de altă parte. Astfel, discutarea textului şi analiza discursului literar nu sunt un scop în sine, ci devin mijloace sau "viziuni" de acceptarea a alterității şi a jocului său cu lumile posibile, în stil manierist, baroc în oglinzi paralele generatoare de labirint – o lume

BDD-A23807 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

aparte, altfel, neobişnuită - amplă imagine sau "metaforă revelatorie" a diversităţii alcătuirii şi ordinii lumii şi a sinelui, o ordine mai degrabă ascunsă decât manifestă în cazul unor ochi care nu ştiu să privească şi să "vadă" cu un altfel de văz, cu un al treilea ochi, invizibil, a unor timpane care nu şi-au creat un nou organ, o a treia ureche, un altfel de pipăit.

Accederea la un nivel al maturităţii şi al autonomiei intelectuale care să-i permită autodefinirea identităţii şi realizarea inserţiei sociale în mod activ şi creator este deja un deziderat mai mult decât cunoscut şi uzitat al reformei din învăţământul românesc contemporan, aşa încât a afirma pur şi simplu caracterul formativ al demersului nostru ni se pare superfluu. Sperăm însă ca dinamismul receptării creative şi personale a discursului literar / poetic să fie soluţia pe care disciplina *Limba şi literatura română* şi, implicit, demersul nostru o aduce în faţa problemei dinamismului existenţial şi a multiplelor forme ale **Realului**: un sistem de variabile biologice, psihologice, sociale, economice şi culturale intercondiţionate.

A înţelege această interdependenţă între nivelurile Realului şi a o folosi creativ, pe diferite trepte ale cunoaşterii, prin adaptare la nivelul propriei existenţe individuale – iată care ar putea fi una dintre "viziunile" unui dascăl despre *spiritualitate* şi adevărata desăvârşire spirituală a unui tânăr azi. Că acest proces este de durată şi că implică deplasarea accentului de pe procesele mentale inferioare (receptare, memorare, reproducere, imitaţie) – care au o acţiune superficială asupra personalităţii – către procesele mentale superioare (gândire divergentă, originalitate, independenţă, creativitate, imaginaţie, capacitate de explorare, spirit de observaţie, fluenţă lingvistică, motivaţie, expresivitate în atitudini şi comportament social) este un nou truism, dar - din nou – sperăm să se reflecte în strategiile de receptare propuse faptul că stimulează intens dezvoltarea personalităţii în genere şi, mai cu seamă creativitatea lingvistică ca aspect particular.

2. Imaginea poetică - realitate şi pretext al creativităţii lingvistice

După Tudor Arghezi, condiţia celui care creează este "*a fi posesorul unei nevoi imperioase de comunicare*", nu o comunicare directă, ci una încifrată care lasă totul descoperit doar atunci când este citită reflexiv, implicat, printre şi dincolo de cuvinte şi de rânduri, printre tăceri şi spaţii albe. Însă o asemenea (re)lectură interiorizată şi personalizată fie este o pasiune care se descoperă spontan şi creşte, creşte cu talent şi se dezvoltă prin consolidarea sistemului comunicaţional lingvistic individual şi naţional, fie se deprinde treptat, prin formare şi educare: *există în creaţia artistică o fuziune totală între ştiinţă şi invenţie, între deprindere şi improvizaţie* (Fischbein, E., *Arta de a gândi*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1986, p. 6).

Deoarece revelaţia, înţelegerea, iluminarea nu se pot exprima în afara limbii – nici măcar poezia nu poate ! - poezia este, în ultimă instanţă, un limbaj revelatoriu / revelat. Ele, cuvintele, nu au valoare estetică şi revelatorie în sine, la fel cum nici elementele gramaticale nu au valenţe

BDD-A23807 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

discursive şi stilistice decât atunci când sunt ***articulate sau "potrivite" într-o structură lingvistică adecvată mesajului***, unui conținut personalizat care transportă valori şi atitudini de la un individ la altul, de la o generație la alta. Numai atunci cuvântul are valoarea potențială de a deveni ***imagine poetică***, adică de a transcende universul concret spre a materializa idei şi a transfigura trăiri şi sentimente.

*Ceea ce face cu imaginile limba poetică este un joc. Ea le clasează în serii elegante, introduce în ele taine, aşa încât fiecare imagine constituie dezlegarea unei enigme. (*1998*,* Huizinga*,* J.*, Homo ludens, p.7)*. Evadând în această lume a imageriei, *homo ludens* nu-şi iroseşte energia sufletească, ci el o foloseşte pentru trans-figurarea lumii şi a realului, pentru edificarea culturii sinelui prin limbaj, păşind dincolo de tărâmul unei comunicări reci şi rigide, pe tărâmul discursului poetic în măsură să transforme limba şi gândirea în artă a cuvântului.

Poezia şi muzica sunt marile structuri armonice ale Realului, ca atare să porneşti de la marile structuri repetitive, de la aliterații şi asonanțe, să intuieşti rolul şi locul unui refren sau al unui laitmotiv în ansamblul "orchestrei" este poate primul şi marele secret al receptării liricului. Rime, versuri, sintagme văzute ca "jucării" pot fi descompuse, compuse şi recompuse în combinații diverse născând texte sau discursuri noi; cuvintele cu un sens comun, obişnuit vor dobândi o nouă viață, un nou sens, figurat, cu anumite ***conotații*** numai în acest context, comunicând imagini, imagini artistice generatoare de emoții şi stări afective intense precum teama, neliniştea, dorul, jindul, angoasa existențială, sau, dimpotrivă, exultanță, entuziasm, beatitudine. Odată *mundus imaginalis* declanşat - un spațiu la limita dintre beția simțurilor şi luciditate – textul prim va fi supus unui joc cu cuvintele şi sensurile lor, tot atâtea interpretări care sparg închistarea, îndepărtează ceața şi incertitudinea şi se convertesc într-un text sau *discurs secund.*

Premisele, condițiile receptării creative şi funcțiile (re)lecturii experiențiale pe care le-am conturat până în acest punct al lucrării noastre se întemeiază la N. Stănescu în volumele de proză *Respirări* (1982), *Amintiri din prezent (1985), Antimetafizica (1985)* şi cresc un admirabil metadiscurs asupra "poeticului" şi a poeziei, clădit din fărâme de nelinişti şi revelații din frământări asupra cuvintelor şi a ne-cuvintelor, gânduri despre sentimente şi trăire a ideilor, viziunea structurii artistice clasice şi a celei romantice, din stări de spirit . "Viziunea" noastră asupra acestor eseuri reunite apoi în volumul *Fiziologia poeziei* (1990), acest ***metadiscurs*** ar putea avea o dublă "viziune", o dublă valoare intențională:

- o ***parafrază critică*** a propriei "*ştiințe de a inventa*" - discurs descriptiv şi explicativ al naşterii şi renaşterii continue a poeziei sale, prin metamorfoza continuă de sine, prin chiar **osmoza sinelui cu poezia** în această aventură a cunoaşterii care este călătoria prin cuvânt: joc al **limbajului răsucit** spre izvoare, al limbajului **întors** la simțuri, **atent** la *întâmplări*

BDD-A23807 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

neîntâmplate (etimologic, din lat. *in-templare* "a intra, a nimeri în templu"), întâmplări devenite mituri, legende, *epica magna*;

- jalonează câteva ***pietre de încercare*** ale (*re*)*lecturii poeziei* ca joc de decriptare a imaginilor poetice, aşa încât între creatorii celor două discursuri - cel prim / autorul şi cel secund / interpretul - să se petreacă *întâlnirea semnificativă*, undeva cât mai aproape de sinele lor cel "adevărat", pe cât de unic, pe atât de universal.

Cum există gânduri, rânduri, pagini născute dintr-un impuls sentimental – la fel ca unele dintre cele de faţă, cum hazardul guvernează doar lumea "omenescului preaomenesc", bineînţeles că nici alegerea lui N. Stănescu nu este o *întâmplare* pentru a-l face temei al unui ***model "didactic" al (re)citirii***, un model pragmatic şi eficace sau, mai degrabă am putea spune că este o *întâmplare neîntâmplătoare*, revelatorie pentru aventura propriei mele cunoaşteri printr-un limbaj mai viu şi o poezie mai "adevărată.

3. *Modelul semiotic de (re)lectură a poeziei. Valorificarea didactică creativă a formelor şi a funcţiilor limbajului*

Cert este că anumite coordonate generale ale poeziei şi ale (re)citirii discursului poetic stănescian s-au constituit pentru noi într-o ***structură de (re)lectură*** ce a devenit **experienţă**, atât în ipostaza de cititor, cât mai ales de mediator în jocul receptării / interpretării / creării de literatură în general (Szekely, *Modelul problematologic în didactica (re)lecturii* şi *(Re)lectură experi(m)enţială. Mircea Cărtărescu* în *Perspective. Revistă de didactica limbii şi literaturii române*, nr. 8 / 2004, respectiv nr. 9 / 2005). Dinamica interioară a construcţiei sensurilor plurale ale discursului literar / poetic transpare dacă privim textul ca *situaţie de comunicare,* în care lumina înţelegerii sensului unic al poemului ca întreg se răsfrânge prin colonadele şi apele propriului spirit-oglindă ca printr-o prismă de sticlă hexagonală (2003, 2004, Szekely*, Modelul semiotic de (re)lectură*, *(Re)lecturile ca niveluri de sens,* în *Philologica*, nr. 2 / 2003; nr. 3 / 2004). Subliniind diferenţele faţă de modelul originar, cel de (re)lectură a discursului literar în genere, diferenţe care decurg din chiar specificul poeticului de a fi un mod particular de cunoaştere, modelul supralicitează ***jocul de limbaj*** ca metodă de revelare a sensului transportat de o "*viziune a sentimentelor*". Fiecare nivel de structurare şi / sau de sens are menirea de a îmbogăţi jocul sporindu-i valenţele formative şi de a-i conferi puterea *convergenţei* tuturor variabilelor care marchează *salturile de la semantic la pragmatic* şi de provocare a formării ***stilului*** (de a citi /reciti / învăţa / înţelege), după cum sperăm să reiasă din tabelul de mai jos:

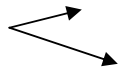
BDD-A23807 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

Fazele "viziunii" poetice şi construcţia modelului de (re)lectură	**6. Medierea educaţională - metoda: funcţii ale limbajului** **Tipologia jocurilor de limbaj:** *poetică* / *mesaj*
1. Referentul / *analiza sistemului de referinţă* - care nu mai este istoria, lumea, Realul (ca în cazul epicului), ci un fenomen foarte asemănător liniilor de forţă ale unui ***magnet*** (atracţie // respingere; apropiere // depărtare; centripet // centrifug; centru // margine, faţă // revers, verso)**:** ➢ ***cuvântul*** – creator de "câmp gravitaţional": generare perpetuă de sens(uri); ➢ **sintagma** / concentrare şi iradiere de sens ➢ **versul** / **structura fonică (**repetiţii aliteraţii, refrenul) /	**I. TEXT – primatul textului - scrisului** **1. Jocuri literale** - *cognitivă*, *reprezentaţională, denotativă* / *context lingvistic* • jocul silabelor, anagrama; • brainstorming – cuvinte compuse, calambururi • asociere de epitete calitative / apreciative **2. Jocuri lexicale - *context existenţial şi conotaţii (referenţiale, afective, sociale)*** • câmpuri semantice / DEX, Dicţionar de semne şi simboluri etc.; • reţele lexicale create prin asociaţie liberă de idei şi nuanţe, prin jocul sinonimelor şi al antonimelor, al prefixului arbitrar; • jocul sintagmelor, jocul polisemantic al ambiguităţii în expresii şi locuţiuni; recitirea în gând / cu ecou / în şoaptă; • reflecţie /meditaţie pe o muzică adecvată; • crearea unui crâmpei de melodie adecvat stării pe care o transmite versul prin repetare; • substituiri de cuvinte în sintagme sau vers; • transpoziţii, rescrierea în topică inversată şi efecte de sens; • binom imaginativ: *Ce s-ar întâmpla dacă* • exerciţii de definire personală, acrostihul • parafraza / rezumatul / ideea migratoare • intertext (parodia / pastişa / citat); • jocul *denotaţie // conotaţie, un fragment de ideologie care face trecerea de la*

BDD-A23807 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

	*semantic la pragmatic (*R. Barthes*).*
2. **Cititorul** */ răspuns subiectiv /* ***experienţe de viaţă*** / cerute de structură nu în sens estetic, ci în sens ***ontologic***, un sens existenţial profund uman, întrucâtva temperamental, pentru că o structură se compune în urma unor ample ***trăiri*** ca: • Graţia, iluminarea, bucuria, uimirea, trezirea • Disperarea, plictisul, neliniştea, angoasa, • Căutarea, călătoria, aventura, exuberanţa, • Neastâmpărul, tremurul, teroarea, spaima ş.a.;	**II. Pre-text – evocare – an-amneză** - *conativă / destinatar* **3. Jocuri ale imaginaţiei / limbaj interior -** dialog interior şi introspecţie • amintiri plecând de la titlu / transferul de biografie de la autor la cititor • evenimente subiective sau obiective evocate de cuvinte / sintagme / vers / refren • descrierea unei stări de spirit ca tonalitate dominantă a primei lecturi / a celei de a doua lecturi / a celei de a treia… • compararea nuanţelor de stări // sentimente • mimul / pantomimă / sugestia obiectele sunt impregnate de *valori morale şi afective* care se adaugă la funcţionalitatea lor şi implică *aprecieri*, *atitudini* (un nou salt de la semantic la *pragmatic*)
3. **Semnificatul obiectiv** – (de)limitarea structurilor / pe care este nevoie să le "vezi"… • momente (crono)(i)logice • tablouri, faze ale descrierii prin inferenţă (i)logică • ne –marginile / graniţele spaţio-temporale ale discursului poetic: sentiment – romantic //idee – clasic • alternanţa celor două stiluri care *s-au născut simultan*	**III. TEXT: comentariu şi analiză a nivelurilor discursului poetic** *metadiscursivă / codul* şi convenţiile poeticităţii **Sinteză: Jocuri combinate / de interpretare** • ***nivel fonetic*** (vocale deschise / închise, consoane surde // sonore, aliteraţii, efecte în plan psihologic); • ***nivel lexical***: univers interior // exterior; plan micro- //macro-; sinonime, antonime; denotaţii // conotaţii; izotopie / logică // heterotopie / ilogic, paradoxul; • ***nivel morfologic*** (conectori, referenţi şi deictici – adverbe, pronume, numerale, determinanţi calitativi şi cantitativi, timpurile verbele, conjuncţii copulative,

BDD-A23807 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

• (co)relații 	progresive şi / sau adversative; substantive, pronume, adjective – stil clasic static, contemplativ, în **idei de(spre) obiecte** // verbe // stil romantic grăbit, dinamism sau **sentimentele ca revelații primare de(spre) obiecte**); • ***nivel sintactic***: paralelism, raporturi şi conectori (asemănare / contiguitate // antiteză / dichotomie, cauză-efect, continuitate – discontinuitate ş.a.; *asocierea* de idei şi sentimente / *întâlnirea* în *esență* – un al treilea salt spre *pragmatic*
4. semnificat subiectiv (sens moral - tropologic şi anagogic, variabile bio-psiho-socio-existențiale ale simbolului născut între eveniment şi idee, devenite *mithos personal*)	**IV. ACȚIUNE CREATOARE** **4. Jocuri ale figurilor retorice –** *emotivă / emițător* • asociere de epitete unor substantive • comparații create pe lângă substantive şi / sau adjective // adverbe; • metafore, personificări **şi** hiperbole **create** • antiteza / litota transmiterea *experienței* atât între indivizi, cât şi între generații – nou salt la *pragmatic*
5. Autorul / creatorul prim, precum şi cel secund (cititorul, la care ne întoarcem mereu)	**V. SUB-TEXT- REFLECȚIE** **Critică (auto)biografică:** *expresivă /emițător* **Sinteza: Jocuri combinate** • documente de viață autentică • metadiscurs / parafrază critică / artă poetică • jurnal de creație, memorii, convorbiri, • reportaj, interviu, studiu de caz • dezbaterea pro //contra unei idei • joc de rol / pantomimă • inventica – cititorul devenit creator • atelierul de creație / eseul de 5 minute

BDD-A23807 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

Stirle în eseurile sale de hermeneutică afirma chiar că *interpretarea* este esența acestui proces de înțelegere, cheia care deschide spre miezul sensului, o interpretare însă ca ***un joc cu reguli*** ținând cont de principiul lui Northrop Frye după care *conținutul sau tiparul poeziei este o structură de imagini artistice cu implicații conceptuale (*1972, *Anatomia criticii,* p. 169*)*. În ciuda faptului că structuralismul a pus sensurile explicite în paranteză, noi suntem încă tributari analizei structuraliste, aşa încât analiza de text nu va putea dispărea definitiv nici din Europa, nici din mințile noastre analitice sau dintr-o didactică ordonată a receptării discursului poetic în genere*: A cunoaşte înseamnă a trece de la oglindirea senzorială a unor forme la reflectarea rațională a esenței lor prin crearea unui câmp intelectual în continuă dezvoltare între semnificantul sensibil al limbajului şi semnificațiile lui inteligibile* (1983, Wald, Henri, p. 246).

Formele de comunicare verbală şi nonverbală trebuie alternate şi coroborate aşa încât să antreneze toate procesele psihice, de la cele simple la cele complexe, precum intuiția şi rațiunea, imaginația, libertatea şi controlul simțurilor, al dialogului interior pe de o parte, dar şi al expresiei sau al formei potrivite care să cuprindă conținutul. Numai aşa vom reuşi ca prin aceste ore de joc cu şi de-a poezia şi interpretarea *scholae* care a dat în limba română *şcoală* şi care însemna pentru vechii greci "timp liber", un spațiu în care se instruiau participând la jocul înțelepciunii, să devină şi la noi un spațiu dialogic, de întâlnire, de descoperire a raționamentelor şi valorizare a trăirilor şi a emoțiilor şi de exersare a fluenței şi a creativității lingvistice.

4. Re-curs la metoda jocului de limbaj

În concluzie, iată care ar fi liniile de forță ale jocului de limbaj sau ale jocului de-a interpretarea, un joc cu reguli şi nu o joacă:

- există un sentiment al cuvintelor: o **frază repetată (= iterativ) poate declanşa o gamă de sentimente, de fiecare dată alta; cu atât mai mult un vers; p**uține sunt cuvintele şi încă mai puține versurile care declanşează un singur sentiment, care au în jurul lor un singur sentiment fixat definitiv;
- nu trebuie să confundăm ***sistemul de referință al poeziei care este gândirea în imagini*** cu sistemul de referință al noțiunii, dominant în "epicul" eveniment: ea denumeşte o stare de spirit, iar **a înțelege o stare de spirit** înseamnă să o simți şi nu să încerci să o bagi într-un silogism în care ea nu are ce căuta; de exemplu, nu trebuie cerut automobilului să zboare şi merelor să înoate; sistemul de referință al merelor este copacul, regnul vegetal, deci îi cerem să fie sămânță şi să crească, să dea rod;
- în gândirea artistică, **în gândirea în imagini,** *valoarea cuvântului este în funcție de valențele lui semantice;*

BDD-A23807 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

- în interiorul unei metafore sau al unui poem realizat, ***sensurile individuale*** ale cuvintelor ***converg către un sens unic al întregii metafore sau al întregului poem****;*
- ***metafora*** nu trebuie convertită în noțiune (noțiunea – tema, motivul stabilite în final pentru că numesc o stare de spirit, un concept adică) şi se distruge inefabilul;
- ***mijloacele de expresie*** sunt doar cele ***adecvate sensului poeziei***, ele există o dată cu poezia; *orice rupere a expresiei de sensul ei, de fluxul liric, duce la formalism* (adică abstracționism, lipsă de emoție în poezie, generalitate banală şi plată);
- în mod cert, ***inefabilul*** nu poate fi confundat cu ermetismul, tulburătorul "nu ştiu ce" nu are o structură obscură, are un "ce" inconfundabil;
- poezia este şi un ***act de cunoaştere***, sau, poate mai degrabă, *o exprimare parțială de după cunoaştere*, de aici şi căderea în derizoriul puținătății de după ce cunoaşterea s-a săvârşit.
- sunt ***două posibile căi de legătură întru cunoaştere*****:** una ar *fi scrierea obiectului în înțelesul ființei noastre***,** disculpându-l de străinătate prin moarte; alta ar fi *revelația, transcrierea insului în limbajul lucrului revelat sieşi.*

În jocul creației şi al atribuirii de sens sau al resemantizărilor repetate, în contexte diferite, adolescentul învață să se situeze adecvat față de lume, însuşindu-şi o atitudine caracterizată prin dinamism, curiozitate intelectuală, plăcere a invenției, voință de victorie, nonconformism intelectual, ingeniozitate. Jocul de-a creația şi / sau interpretarea are vădite valori euristice: în joc şi prin joc, interpretul creator îşi descoperă resursele interioare; de asemenea, punându-şi la lucru fantezia găseşte căile şi mijloacele de a le manifesta; descoperă polisemantismul şi valențele sale constructive în jocul ambiguității, deprinzând mânuirea elastică, nuanțată, subtilă şi fără complexe a sensurilor cuvintelor limbii române.

Credem că s-a atins miza sau punctul de fugă al strategiei propuse – ***întâlnirea cu sinele*** prin Carte / autor / personaj / Creator – întâlnire constă în premisa fenomenologică a *dispariției obiectului şi supremația subiectului* atunci când în joc se află contemplarea Realului, pentru că nu există nimic obiectiv, creat ce să nu fi fost inițial – într-o formă sau alta – în conştiință ca in-creat. Cunoaşterea artistică, deşi e subiectivă şi particulară, se adresează în egală măsură imaginației şi rațiunii, sentimentelor şi intelectului din a căror frământare se naşte *imaginea artistică*. *Formarea de imagini, ca substanță de bază a activității poetice, este o aptitudine universală a spiritului uman; este una din îndeletnicirile fundamentale ale minții şi, ca urmare, este o formă de transcendere a nivelului lingvistic elementar, adică a nivelului la care se situează comunicarea logică.* (Oliver Friggiere, 1990, în "Steaua", nr. 1 / 1990).

Datorită imaginilor care transportă simboluri eterne, limba ca mijloc de comunicare superior, devine artă şi primeşte înnobilarea creativității. *Formarea competenței de (re)lectură la*

BDD-A23807 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

vârsta adolescenței reprezintă sinteza a cincisprezece ani de experiență didactică preuniversitară şi universitară în care am încercat să le delimitez elevilor şi studenților mei un ***spațiu de joc*** unde imaginația şi creativitatea lor să reconstruiască Realul prin descoperirea tainelor Cuvântului şi a Cărții. Nu am tins înspre "fabricarea" viitorilor oameni de litere, "filologi" în sensul clasic al cuvântului, ci intenția mea a fost să provoc şi să stimulez ***gustul pentru o (re)lectură de calitate***, profundă, intensă, să fac din interpretarea de texte un ***prilej de potențare a atenției*** la detalii valorizante, generatoare de reflecții şi atitudini pozitive față de Poezie, Sens, Om, Sacru, Sine, Creator şi, nu în ultimul rând, ci ca meta-intenționalitate, am plasat în centrul spiralei ascendente a construcției sensului ***comunicarea***. Aşa încât ***exprimarea totală în şi prin limbaj*** a constituit o piatră de temelie pentru realizarea unui parcurs educativ cu puternice valențe formative, în care ***semioza didactică a făcut din (re)lectură un principiu formativ,*** de înțelegere a lumii / textului ca tot, ca întreg, dar şi ca fereastră deschisă atât spre lumea "dinlăuntru", cât şi spre "din afara" eului dibuitor. Cum sursa căutării pasionate a "Realității" este fragilitatea noastră, credința şi principiul nostru a fost că natura sau Creatorul nu ne împiedică să experimentăm consistența Realului pentru că am fost înzestrați cu puterea de a exprima prin limbaj atât distincția dintre iluzie şi non-iluzie, cât şi (in)certitudinea existenței noastre. Totul prin a ne afla în vecinătatea Gestului primordial …î

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Buosoño, Carlos (1975), *Teoria expresiei poetice*, Ed. Univers, Bucureşti;

Carroll, John B.(1979), *Limbaj şi gândire*, E.D.P., Bucureşti;

Croce, Benedetto (1972), *Poezia,* Ed. Univers, Bucureşti;

Dufrenne, Mikel (1971), *Poeticul*, Ed. Univers, Bucureşti;

Doinaş, Ştefan Augustin (1980), *Lectura poeziei,* Ed. Cartea Românească;

Fischbein, E. (1986), *Arta de a gândi*, Ed. Ştiințifică, Bucureşti;

Friggiere, Oliver (1990), *Un dialog intercultural prin intermediul poeziei*, în "Steaua", nr. 1;

Frye, Northrop (1972), *Anatomia criticii*, Ed. Univers, Bucureşti;

Frye, Northrop (1980), *Dubla viziune*, Ed. Univers, Bucureşti;

Frye, Northrop (1979), *Marele cod: Biblia şi literatura*, Ed. Univers, Bucureşti;

Genette, Gerard (1982), *Palimpsestes*, Ed. Univers, Bucureşti;

Huizinga, J. (1998), *Homo ludens*, Ed. Humanitas, Bucureşti;

Marcus, Stroe (1980), *Imaginația*, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti;

Păunescu, Constantin (1979), *Limbaj şi intelect*, Ed. Ştiințifică, Bucureşti1;

BDD-A23807 © 2005 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)

Petean, A., Petean, M. (1996), *Ocolul lumii în cincizeci de jocuri creative*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca;

Rodari, G., *Gramatica fanteziei* (1983), Ed. Univers, Bucureşti;

Roşca, Al. (1975), *Creativitatea*, Ed. Enciclopedică;

Stati, Sorin (coord.) (1972), *Educaţie şi limbaj*, EDP., Bucureşti;

Stănescu, Nichita (1990), *Fiziologia poeziei*, Ed. Eminescu, Bucureşti;

Szekely, Eva Monica (2004), *Modelul problematologic în didactica (re)lecturii,* în *Perspective. Revistă de didactica limbii şi literaturii române*, nr. 8;

Szekely, Eva Monica (2003, 2004), *Relecturile ca niveluri de sens,* în *Philologica,* Tipografia Universităţii Târgu-Mure, nr. 2 şi 3;

Szekely, Eva Monica (2005), *(Re)lectură experi(m)ențială. Mircea Cărtărescu,* în *Perspective. Revistă de didactica limbii şi literaturii române*, nr. 9;

Wald, Henri (1983), *Ideea vine vorbind,* Ed. Cartea Românească

BDD-A23807 © 2005 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:05 UTC)